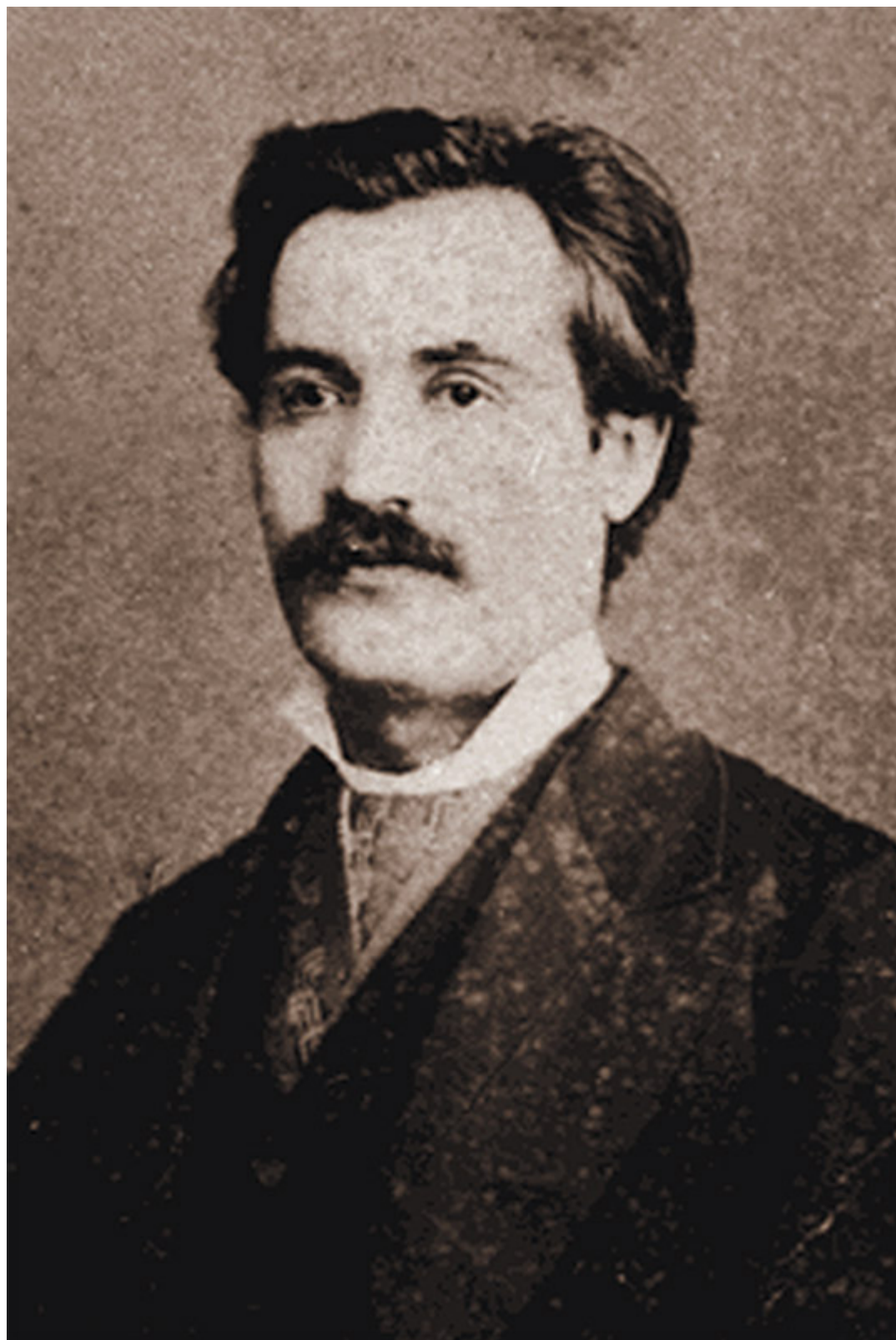

**[„CE IMPERTURBABILI SUNT
CONFRAȚII...”] – de Mihai
Eminescu [4 septembrie 1882]**

Ce imperturbabili sunt confrății de la „Românul”! Se vede c-au uitat cu desăvârșire catehismul liberalismului când [î]i prinde gustul a spune că sistemul protecționist nu are a face și nu stă în legătură cu seria de idei politice pe care un partid le profesează.

„Românul” nu se sfiește chiar a parafraza o metaforă întrebuintată de noi tocmai în favorul educațiunii industriale:

E ceva firesc ca un copil să nu se poată lupta în contra unui bărbat; el are nevoie de protecțiune până ce să ajungă bărbat, ca să se lupte cu bărbații. Aruncându-l deodată în luptă [î]l vom ucide.

Aceștia sunt termeni întrebuintați de noi în aceeași materie pe care o discută „Românul” în polemica sa actuală.

Daca însă din punct de vedere economic un popor e copil, e tot așa în privire politică. De când lumea nu s-a văzut ca un popor să stea politicește sus și economic jos; amândouă ordinele de lucruri stau într-o legătură strânsă; civilizația economică e muma celei politice. Când cineva e conservator în principiile economice ar fi obligat a fi și în principiile politice. A cita America ca exemplu de protecționism însemnează a nu ține seamă de istoria acestei țări și a confunda etichetele cu realitatea. Și-n America ideile protecționiste sunt conservatoare, deși formula pe care ele < le> [o] iau într-o republică va fi nominal alta decât într-o monarhie. Căci ideile conservatoare și cele liberale există pretutindenea ca predispoziție a spiritului public și indiferent dacă forma generală a organizațiunii statului le impune numiri improprii. Ideile protecționiste au fost și sunt combătute în Franța, în Germania, pretutindenea, în numele libertății negoțului și a muncii. În Europa continentală cel puțin, de-al cărei dicționar politic ne servim, ele sunt taxate de idei reacționare și un exemplu zilnic despre aceasta ne-o dă presa liberală din Germania. Reproducem mai la vale

câteva pasaje din declarațiunea liber – schimbiștilor franceji, compusă de Bastiat; din ele se va vedea în numele căror idei politice se cere liberul – schimb.

Schimbul e un drept natural ca și proprietatea. Orice cetățean care-a creat un produs trebuie să aibă opțiunea sau de a-l aplica imediat să trebuință sa sau de a-l ceda oricui de pe suprafața pământului care consimte a-i da în schimb obiectul dorințelor sale; a-l priva de această facultate când nu face un uz contrar ordinii publice și bunelor moravuri, numai pentru a satisface conveniențele unui alt cetățean, înseamnă a Legitima o spoliațiune, a atinge legea justiției.

Se violează condițiile ordinii, căci ce ordine poate exista în sânul unei societăți unde orice industrie sprijinită de lege și puterea publică își caută succesele în opresiunea tuturor celorlalte.

Se ignorează cugetarea providențială care prezidă la destinele oamenilor, manifestată prin infinita varietate a climatelor, anotimpilor, puterilor naturale și aptitudinilor, bunuri pe cari Dumnezeu nu le-a împărțit atât de inegal între oameni decât pentru a-i uni prin schimb, cu legămintele unei frății universale.

Se contrariază dezvoltarea prosperității publice, pentru că cel ce nu-i liber a schimba nu-i liber nici a-și alege munca și se vede constrâns a da o direcție falsă silințelor, facultăților, capitalurilor și agenților pe cari natura i-a pus la dispoziția sa.

Se compromite pacea între popoare, căci înseamnă a sfărma relațiunile cari le unesc și cari vor face războaiele imposibile, pentru cu le vor face oneroase.

Și într-adevăr cum s-ar putea ca protecționismul să nu fie reacționar când el constituie o mărginire considerabilă a libertății individuale în favorul educațiunii economice. După teoria liberalismului orice om e absolut liber de a-și

întrebuința banii și munca oricum voiește. E fără îndoială în folosul lui individual și o sporire a libertății sale individuale ca cu banii săi să-și procure suma cea mai mare de bunuri, pe cari nu le poate afla cu prețul cel mai redus decât în piața universului. A-l sili, prin măsuri de intervențiune din partea statului, ca să producă singur ceea ce-i trebuie, însemnează a-i cauza o pagubă de timp și de bani, a-l lipsi de-o sumă de bunuri pe cari ar fi fost în stare a și le procura sub regimul liberului schimb, a-l face să plătească mai scump ceea ce-i trebuie, c-un cuvânt a-i pune restricțiuni – ca la un copil – folositoare după mintea celor ce joacă rolul de epitropi, dar desigur epitropia economică ca și cea politică nu este liberală. Fără îndoială puterea lui de-a produce va crește și această putere e cel mai însemnat rezultat ce-l poate obține colectivitatea. El se va deprinde a face ceea ce nu mai făcuse; dar e evident că n-a ajuns la această putere pe cale[a] liberei determinațiuni de sine însuși, ci prin măsuri restrictive cari l-au silit la aceasta.

Libertatea, precum o cere liberalismul „Românului”, e absolută; rămâne ca fiecare să se folosească de ea în marginile putinței sale. E elementar însă că o industrie nu se poate crea decât cu paguba timporară a comerțului internațional și a consumatorilor. Cum și de unde ia „Românul” un drept excepțional în contra libertății absolute? Cum liberalul pur îndrăznește a crea favori și privilegii în folosul unei serii de oameni și în defavorul matematic calculabil al negoțului și al imensei majorități a consumatorilor? Scopul e educația industrială, da. Dar cine dă dreptul oamenilor bătrâni de la „Românul” să silească pe cetățeni asemenea bătrâni să-și cheltuiască altundeva banii decum voiesc ei? Cine le dă dreptul de-a considera ca copii economici niște oameni cărora nu li se tăgăduiește bărbăția politică, o afirmare zilnică atât de folositoare partidului roșu și marilor bărbați de stat pe cari ni-i dau urnele electorale? Împrejurarea că negustorul are un folos mai mare din libertatea negoțului nu i se poate imputa lui; sub același

regim, mulțimea câștigului atârnă de instrumentul ce-l mânuim și de inteligența cu care-l mânuim. Dacă libertatea e mai folositoare unui soi de ocupațiune decât altuia, cine ce are ce zice? Cum puteți crea drepturi în contra dreptului absolut, în contra libertății?

Așa este, și acesta e liberalismul. Școală? Libertatea învățământului. Fiecare – fie ori nu calificat – are dreptul de-a deschide școli și de-a instrui generații întregi în lucruri ce el nu le știe. Biserica? Nu este o instituție istorică a naționalității ci... treaba comunei. Fiecare e liber de-a avea morala care-i convine, chiar dacă ea e imorală. Meserie? Fiecare e liber a o profesa, chiar cărpaci fie, și a concura în mod neonest pe meseriașul cu zeci de ani de deprindere industrială care-și pune nu numai munca, dar chiar onoarea profesiei în lucrurile ce le produce.

Aceasta e libertatea, onorabililor, și vă uitați crezul botezând de liberale idei de protecție, de epitropie, restrângătoare absolutei libertăți a capitalului și a muncii.

Ne vorbiți ca de un amic al protecționismului de John Stuart Mill, care – ar fi radical. Dar radicalismul nu e liberalism. Radicalismul are cele mai diverse nuanțe; unii admit omnipotența statului, alții vor nimicirea lui totală; câte capete atâtea sisteme politice, încât un radical care propune măsuri protecționiste dovedește numai că nu e liberal și că puterile pe cari i le rezervă statului trec dincolo de jocul absolut liber al tranzacțiunilor economice.

Pentru a rezuma din nou ideile noastre zicem: nematuritatea economică e totdeauna însoțită de cea politică. Și pentru a ajunge la maturitate se cere educație. Precum copiii nu pot fi în școală absolut liberi, ci trebuie să învețe, trebuie să se supui disciplinei, trebuie să se deprinză a face singuri temele și socotelele pe cari numai profesorul le știa mai nainte, tot așa orice măsură educativă pentru un popor e o restrângere a libertății, e reacționară. Dar se cere neapărat

să avem industrie? Da, dar niciodată ea nu se va opera prin măsuri liberale.

Și cumcă nu se va opera ne-o dovedește chiar „Românul”. Atât de liberală în materie politică, foaia partidului dominant simte că ideile sale sunt cu totul sterpe în materie economică, le părăsește cu desăvârșire și vede în ideea de stat, în ideea poliției economice, pe care zilnic o batjocurește, singurul sprijin și singura scăpare a muncii naționale. Astfel „Românul” nu are dreptate decât atunci când, izbit de bunul simț și de logica imanentă a ordinii lucrurilor, aruncă utopiile și sofismele liberalismului cosmopolit în apă. Ne pare bine că putem constata o asemenea apostazie, o asemenea defecțiune, și felicităm pe confrății noștri că, în momentul în care e vorba de misiunea practică, materială, administrativă a statului, ei devin reacționari.

Venim acum la tractatul de comerț, nu pentru a aduce motive în favorul lui, căci aceste sunt cunoscute. Tendința era precum se știe de-a câștiga în genere libertatea pentru țară, de-a încheia tractate de negoț, căci până-atunci ele se încheiau de Turcia și ni se impuneau de Europa. Acest motiv de politică esterieoară a fost terenul de pe care, conform „Românului”, „orice altă considerațiune trebuie să fie înlăturată”.

Dar în orice caz, dacă e vorba a se face imputări partidului conservator, nimeni nu are mai puțin dreptul de-a le face decât

„Românul”. Mergând la Domn cu „jalba ‘n proșap” ca să-l roage să nu sancționeze Convenția, veniți la putere tocmai pentru a împiedeca pe Domn de-a întări cu semnătura sa acel act, cel întâi decret după venirea la putere a fost întărirea Convenției.

Dacă, în preziua unui război, afirmarea dreptului țării de-a încheia tratate era un câștig superior considerațiunilor economice este o cestiune pe care n-o discutăm, pentru că nici

nu este în discuție. Constatăm numai că, dacă vină există, cei ce au consumat-o definitiv au fost liberalii, și confrății sunt în mare grad imperturbabili ridicând o acuzație a cărei greutate recade în definitiv asupra lor.

MIHAI EMINESCU

OPERA POLITICA

1882-1883, 1888-1889

„TIMPUL”, „ROMÂNIA LIBERĂ”, „FÂNTÂNA BLANDUZIEI”

EDIȚIE CRITICĂ ÎNTEMEIATĂ DE P E R P E S S I C I U S

EDIȚIE CRITICĂ ÎNGRIJITĂ DE MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

Coordonator DIMITRIE VATAMANIUC

Editura Academiei RSR, 1985-1989

Vol XIII

Mihai-Eminescu.Ro